

Grafteken of historisch symbool?

Dennis Koopman, mei 2021

Voorzitter van het Nederlands Auschwitz Comité (NAC) Jacques Grishaver wil met zijn namenmuur een grafsteen aan slachtoffers geven die nooit een graf hebben gekregen. Een mooie gedachte, maar hij gaat daarmee voorbij aan de functie van een nationaal namenmonument als waarschuwing tegen uitsluiting, voor ons en toekomstige generaties. Want, over 100 jaar, als niemand van ons er nog is zal het monument in de hoofdstad als herinnering aan een donkere bladzijde uit de geschiedenis blijven voortbestaan.

Wat een nationaal symbool had kunnen zijn dat in één klap de krankzinnige vervolging van onze Nederlandse Joden, Roma en Sinti visueel had kunnen maken, is niet meer geworden dan een grafteken waar het handje vol nabestaanden dat er behoefte aan heeft eventueel naar toe kan komen om een steen te leggen ter nagedachtenis aan haar dierbaren. Dit bij gebrek aan een fysiek graf. Althans, dat is hoe Jacques Grishaver, de initiatiefnemer van het monument, tegen de functie van de namenwand aankijkt. Dit blijkt uit zijn reactie op de vraag over welke slachtoffers wel en niet zullen worden herdacht op het namenmonument:

'We trekken die streep dus. Mensen die nergens meer herdacht worden, dat zijn mensen die vermoord zijn, geen graf hebben en die we dus eigenlijk nu weer een grafsteen geven.'

En zijn antwoord op de vraag of er misschien toch namen van mensen op komen die niet aan deze voorwaarde voldoen:

'Er zal best een naam tussen zitten, die misschien toch ergens een graf hebben, dat is nu eenmaal zo, dat kunnen we niet veranderen.'

En over fouten op het monument:

'We kunnen geen monument maken zonder fouten. Een namenmonument zeker niet, er zullen altijd fouten zijn. Het is een levend monument en als je zegt het moet foutloos dan had hier nooit een monument gekomen.'

Het Auschwitz Comité heeft dus jaren geleden besloten om een grote groep shoah-slachtoffers niet te eren op dit monument. Dit in tegenstelling tot andere plekken waar de slachtoffers herdacht worden zoals Herinneringscentrum Westerbork, waar de namen van alle slachtoffers non-stop op de wand geprojecteerd worden of virtueel, op Joodsmonument.nl, waar ieder slachtoffer een eigen pagina heeft waarop bezoekers aanvullingen kunnen maken. Op die plekken worden respectievelijk 102.000 en 104.000 slachtoffers met hun naam in herinnering gebracht.

Het Auschwitz Comité heeft de database die de basis vormt voor hun namenwand betrokken van Westerbork. Zij kregen de 102.000 namen aangeleverd en moesten er zelf alleen nog de 220 Sinti en Roma slachtoffers aan toe voegen. Westerbork maakt geen onderscheid tussen slachtoffers met graf en slachtoffers zonder graf, dus er lag voor het Auschwitz Comité nog een behoorlijke klus te wachten om uit het bestand van de 102.000 namen de slachtoffers met een graf te filteren. Ze trok er een jaar voor uit, stelde een team samen bestaande uit vrijwilligers onder leiding van een historicus die er op toe moest zien dat alles zorgvuldig werd uitgevoerd....

eh...nee. Vergeet dat laatste. Dit is niet wat er is gebeurd want het Auschwitz Comité heeft helemaal geen onderzoek uitgevoerd. Het enige wat ze van plan was te doen om mensen met een graf van het monument te weren was een lijst die Westerbork bij de database leverde met daarop de 736 namen van mensen die in het doorvoerkamp waren omgekomen, handmatig uit de database te halen. Daarmee

dacht het Comité zich te kwijten van de verantwoordelijkheid om het hele bestand te onderzoeken. Maar zelfs het verwijderen van de ruim 700 namen uit de database ging fout.

Toen ik in juni 2020 - nog vóór het plaatsen van de eerste steen - het NAC wees op de duizend slachtoffers met een graf die alsnog in de database terecht waren gekomen, beloofde de secretaris mij dat ernaar gekeken zou worden en dat het in de eerstvolgende vergadering op de agenda zou komen te staan. De 1000 fouten zijn overigens een tussenstand omdat ik niet de hele database heb gecontroleerd. Ik besloot bij 1000 fouten te stoppen omdat het een rond, symbolisch getal was waar het NAC volgens mij niet omheen zou kunnen en dat de aanzet zou moeten vormen tot verder onderzoek.

De secretaris vroeg om voorbeelden en toen zij merkte dat de Westerbork-overledenen toch in de database stonden, brak er lichte paniek uit. Er werd met een beschuldigende vinger richting Westerbork gewezen: zij zouden tijdens een van de uitwisselingen van het bestand alle slachtoffers die het Comité er handmatig uit had gehaald opnieuw in hebben gezet. Ik moest eens weten, aldus de secretaris, hoeveel namen zij had gecontroleerd de afgelopen tijd en dat dit nu fout was gegaan...

Ik werd bedankt voor mijn oplettendheid en ja, de stenen werden op dat moment al gegraveerd, maar wellicht zouden ze er nog op tijd uitgehaald kunnen worden. U hoort van ons.

Maar, het bleef stil en dat sterkte mijn vermoeden dat er niets meer gedaan zou worden om de fout te herstellen. En we hadden het nog niet eens gehad over de andere groepen slachtoffers met een eigen graf die ook in de database staan.

Zo is er een grote groep slachtoffers van het zogenaamde verloren transport van Tröbitz. Dit was een trein met gevangenen die onderweg van Bergen-Belsen naar Theresiënstadt vast was komen te zitten op het gebombardeerde spoortraject, en die door het Rode Leger werd bevrijd in april 1945. Veel mensen stierven alsnog aan uitputting of ziekte en kregen een graf, waaronder ongeveer 230 Nederlandse Joden. Zij komen straks gewoon met hun naam op de namenmuur terwijl ze ergens anders al een plek hebben waar ze herdacht kunnen worden.

Dan zijn er nog de niet-Joodse slachtoffers die ik per toeval tegen kwam in de database. Hier verwijst het NAC terecht naar Westerbork en JCK, die de NDVS beheren. Zij voeren tot op de dag van vandaag nog steeds wijzigingen door in het bestand. Tussen de 102.000 namen van slachtoffers zitten dus nog steeds fouten. Maar, het NAC had zelf de verantwoordelijkheid kunnen nemen voor het bestand en in al die jaren van voorbereiding ook ruimte kunnen maken voor een grondige opschoning van de database. Je gaat de namen voorgoed in steen beitelen dus wil je ook zeker zijn dat alles zo goed mogelijk gebeurt. Niet het NAC, zij voelen blijkbaar geen extra verantwoordelijkheid richting de nagedachtenis van de slachtoffers toe.

Zo staan er dus 19 namen van mensen op de muur die geen Joodse slachtoffer zijn. Het gaat om communisten, verzetsstrijders en dwangarbeiders. Een paar namen vallen op en hun namen zullen de betekenis van de muur niet ten goede komen. Zo is er de naam van een Duitse soldaat en zijn Nederlandse, niet-Joodse moeder. De soldaat sneuvelde in Berlijn in 1945 en de moeder overleefde de oorlog en vertrok in 1946 naar Duitsland om het lot van haar zoon te achterhalen. En wat te denken van de steen voor de Duitse, niet-Joodse vriendin van onderzoeker en jodenhater Klarenbeek? Er is ook een steen voor hun zoon. Beiden hebben overigens de oorlog overleefd.

Gelukkig is de namenwand, in de woorden van Grishaver, een *levend monument* wat de indruk wekt dat er aan de inhoud nog geschaafd kan worden. Er is dan ook een lege wand om fouten in de toekomst op te corrigeren. Maar, om welke fouten gaat het dan? Worden stenen van mensen die niet aan de voorwaarden van toelating voldoen achteraf verwijderd? Wie voert de controle hierop uit? Het NAC geeft geen opheldering en weigert keer op keer in te gaan op kritische vragen. We zullen moeten wachten tot de opening van het monument later dit jaar om te weten of de nagedachtenis van de slachtoffers bij het NAC in goede handen is.

Wat mij betreft had het Namenmonument zowel een graffunctie als een symbolische functie met educatieve waarde kunnen hebben. Je hebt nu eenmaal alle namen van de holocaust-slachtoffers nodig om de ware omvang van deze gitzwarte bladzijde uit onze nationale geschiedenis te tonen. Tegelijkertijd kun je de slachtoffers waarvan geen lichamelijke resten over zijn eren met een grafsteen.

Ik pleit dus voor inclusiviteit: gebruik een gedeelte van de correctiewand om alsnog de slachtoffers met een graf, die nu door willekeur buiten de boot vallen, te eren met een naamsvermelding te midden van hun familie, vrienden en lotgenoten die allen op even genadeloze wijze hun ondergang tegemoet moesten treden. Dat de één bij toeval in een graf belandde en de ander niet doet bij het optrekken van een Namenmonument voor holocaust-slachtoffers niet ter zake. Voor deze smakeloze keuze van het NAC schaam ik mij als Nederlander en als nabestaande.

Waar komen de ruim 1000 fouten vandaan?

Westerbork:	736
Tröbitz:	230
Erevelden:	23 (komen op HNM) 101 is totaal aantal graven op erevelden van Nederlands-Joodse slachtoffers zonder de overledenen uit Westerbork en Tröbitz mee te rekenen die soms ook hier begraven zijn.
Ned.Isr.Begraafplaatsen:	58 (komen op HNM) cijfer zonder overledenen Westerbork en Tröbitz
Niet-Joden:	19
	————
TOTAAL:	1066